

DOI: 10.7251/GFP1707041B

UDC: 347.61/.68

Originalni naučni rad*Datum prijema rada:*
30. maj 2017.*Datum prihvatanja rada:*
28. jun 2017.

Pojam i pravna priroda zakonskog izdržavanja

Rezime: Autor u radu razgraničava obavezu izdržavanja propisanu Porodičnim zakonom Republike Srpske (PZ) od obaveze izdržavanja koja nastaje na osnovu pravnog posla (ugovora o doživotnom izdržavanju, ugovora o izdržavanju, ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života ili testamenta). Ističe da obaveza izdržavanja propisana PZ ne nastaje direktno na osnovu zakona nego na osnovu činjenica propisanih zakonom. Smatra da je obli-gacija izdržavanja propisana PZ novčana (izuzetno nenovčana), dugotrajna, pozitivna, po rodu određena, utuživa, djeljiva, veza-na za ličnost, prinudna i nezastariva. Osim toga, to je obligacija koja se osniva na odluci suda od podnošenja tužbe. U slučaju da je za izdržavanje doprinisilo lice koje nije po zakonu na to obave-zno, primljeni iznosi izdržavanja se ne vraćaju. Visina izdržavanja menja se odlukom suda ili sporazumom, a redosled lica koja su dužna davati izdržavanje određen je Porodičnim zakonom.

Ključne reči: zakonsko izdržavanje; poverilac izdržavanja; duž-nik izdržavanja; pravna priroda izdržavanja; pravni posao kao izvor izdržavanja.

*prof. dr***Ilija Babić***Redovni profesor Fakulteta
pravnih nauka Panevropski
univerzitet APEIRON
Banja Luka
babic.iliya@yahoo.com*

POJAM. IZVOR IZDRŽAVANJA

Pojam

Izdržavanje je pravo jednog (ili više) fizičkog lica (primaoca izdržavanja), koje samo ne može obezbijediti svoje potrebe za biološki i duhovni razvitak, da zahtijeva i obaveza drugog (ili više) lica (davaoca izdržavanja) da mu redovno, ubuduće, daje sredstva za zadovoljenje tih potreba, u novcu ili naturalnom obliku. Ono može biti potpuno, ako obezbjeđuje sve potrebe primaoca izdržavanja ili djelimično, kada se njime podmiruje samo jedna potreba primaoca izdržavanja (samo hrana, samo odjeća, samo školovanje, samo stanovanje itd) ili jednim dije-lom sve potrebe.¹

Neposredni izvor izdržavanja može biti: 1) pravni posao ili 2) činjenice određene Porodičnim zakonom.

¹ A. Gams (1966), *Bračno i porodično imovinsko pravo*, Naučna knjiga, Beograd, 110.

Pravni posao kao izvor izdržavanja

Pravni posao je izjava volje koja sama ili u vezi sa drugim činjenicama izaziva nastanak, promenu ili prestanak subjektivnog prava – dozvoljenog građanskopravnog odnosa. Izjava volje je relevantna samo ako sadrži nameru za nastanak pravnog posla. Građanskopravno dejstvo proizvodi volja koja ima sledeća obilježja: 1) da je izjavljena, 2) da je slobodna, ozbiljna i stvarna i 3) da ima odgovarajući osnov (kauzu) i predmet.²

U pravnoj nauci se opravdano ističe razlika između pravnog posla i pravne radnje. Pravna radnja, u odnosu na pravni posao, ima šire značenje, jer obuhvata ne samo voljne nego i nevoljne radnje (šteta prouzrokovana nepažnjom, obaveza izdržavanja određena zakonom itd.).³ Pravnim poslovima pravni subjekti stvaraju pojedinačne norme – prava i obaveze i subjektivna prava za strane koje ulaze u pravni posao.⁴

Obaveza izdržavanja može se zasnovati na najvažnijem dvostrano obaveznom pravnom poslu - ugovoru (na primjer: o doživotnom izdržavanju - čl. od 120. do 125. Zakona o nasljeđivanju–ZN⁵, o izdržavanju za određeni period itd). Ugovorom o doživotnom izdržavanju davalac izdržavanja se obavezuje da će doživotno izdržavati primaoca izdržavanja, dok se on obavezuje da će davaocu izdržavanja prenijeti u imovinu određena stvarna, obligaciona ili prenosiva intelektualna imovinska prava, čija predaja davaocu izdržavanja je odgođena do smrti primaoca izdržavanja. Ovaj ugovor mora biti notarski obrađen, a mogu ga zaključiti lica koja su obavezna da se po zakonu izdržavaju (vidi član 39. St. 1. i 2. ZN), na primjer: između roditelja i djece i drugih srodnika ali i između bračnih drugova. Tako se jedan bračni drug može obavezati drugom da će iz svoje posebne imovine i udjela u zajedničkoj imovini, doprinositi za izdržavanje drugog bračnog druga. Obaveza izdržavanja na osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju, po pravilu, mnogo je veća od obaveze izdržavanja propisane PZ, prepuštena je u cjelini volji ugovornih strana, ali sadrži i elemente aleatornosti. Davalac izdržavanja je jedno ili dvoje punoljetnih i poslovno sposobnih lica (bračni drugovi ili, u slučaju smrti jednog davaoca izdržavanja, njegov bračni drug i djeca preživjelog bračnog druga), a primalac (primaoci) izdržavanja najčešće jeste starije lice.

Najznačajnija zakonska obaveza izdržavanja ustanovljena je PZ između roditelja i maloljetne djece. Dužnici izdržavanja u ovoj pravnoj situaciji jesu roditelji, a povjerioci izdržavanja maloljetna deca.

Obaveza izdržavanja može biti ustanovljeno dvostrano obaveznim ugovorom za određeno vrijeme, a ne ugovorom o doživotnom izdržavanju. Ako se tim ugovorom jedna

² I. Babić (2011), *Građansko pravo - Knjiga 1. Uvod u građansko pravo*, Službeni glasnik – Fakultet za evropske pravno-političke studije, Beograd - Novi Sad, 177. Neki pravni pisci ističu da je za pravni posao relevantno da je izjavljena volja kauzalna – v. A. Gams, sa LJ. Đurović (1991), *Uvod u građansko pravo*, Nomos, Beograd, 177. i 178. Ali izjavljena volja, osim što je kauzalna, mora ispunjavati i druge osobine. Postojanje kauze u pravnom poslu se, međutim, pretpostavlja pa je nije potrebno posebno isticati. Stoga je adekvatnije naglasiti da ona izaziva dozvoljena imovinskopravna dejstva.

³ D. Popov (2001), *Građansko pravo – Opšti deo*, Službeni glasnik, Beograd, 191. и 192.

⁴ H. Kelzen (1998), *Opšta teorija prava i države*, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 195.

⁵ *Službeni glasnik RS*, br. 1/2009, 55/2009 – ispravka i 91/2016.

strana obavezala drugoj da će mu kao protivnaku za izdržavanje prenijeti pravo svojine na nepokretnosti ugovor mora biti notarski obrađen (čl. 68. stav tačka 4. Zakona o notarima⁶). Ukoliko ugovor o izdržavanju na određeno vrijeme nema za predmet prenošenje prava svojine ili drugih stvarnih prava na nepokretnosti na davaoca izdržavanja, takav ugovor ne mora biti notarski obrađen. Volja za zaključenje ovog ugovora može se izjaviti na bilo koji način određen članom 28. stav 1. ZOO.

Ugovorne strane mogu zaključiti ugovor o ustupanju i raspodjeli imovine za života (čl. 128-138. ZN) kao glavni ugovor. U ovaj ugovor mogu se unijeti sporedne odredbe o izdržavanju. Naime, ustupilac može za sebe i svog bračnog druga ili za koje drugo lice, pored ostalog, ugovoriti doživotnu rentu u naturi ili novcu ili doživotno izdržavanje.

Izdržavanje može nastati na osnovu posljednje izjave volje (testamenta). Tako, testator može testamentom obavezati nasljednika da iz nasljednog dijela koji mu je ostavio izdržava legatara (član 108. ZN).

Činjenice određene PZ kao izvor izdržavanja

Porodični zakon u dijelu kojim reguliše određivanje izdržavanja (čl. 253□260) koristi termine „potreba lica koje traži izdržavanje“ i „mogućnosti lica koje je dužno da daje izdržavanje“. Iz ovih izraza nesumljivo proizlazi da je institut izdržavanja obligacija u kojoj je primalac izdržavanja povjerilac, a davalac izdržavanja dužnik. Obligacija, slijedom toga, uvijek ima u vidu povjerioca i dužnika. Suprotno tome, Porodični zakon Republike Srbije⁷ izričito koristi izraze „povrilac izdržavanja“, i „dužnik izdržavanja“.

Izdržavanje nastaje kad se steknu pretpostavke (činjenice) određene PZ kao što su: srodstvo, brak, vanbračna zajednica, nedostatak sredstava za život primaoca izdržavanja i mogućnost davaoca izdržavanja da doprinosi za izdržavanje.

Svojstvo primaoca izdržavanja, predviđeno Porodičnim zakonom, ne može steći lice koje je poginuli izdržavao ili redovno pomagao. Lice koje je poginuli izdržavao ili redovno pomagao, kao i onaj ko je po zakonu imao pravo zahtijevati izdržavanje od poginulog, ovlašćen je da zahteva naknadu štete koju trpi gubitkom izdržavanja, odnosno pomaganja. Ova šteta se naknađuje plaćanjem novčane rente (član 194. ZOO). Plaćanje rente, bez obzira što se se može plaćati u jednakim mjesečnim iznosima, ne predstavlja iznos obroka izdržavanja nego naknadu štete koja se plaća u obliku rente.⁸

U pravnoj literaturi, sudskoj praksi i pojedinim zakonskim tekstovima⁹ izdržavanje određeno Porodičnim zakonom, označava se kao zakonsko izdržavanje.¹⁰

⁶ Službeni glasnik RS, br. 86/04, 2/05, 74/05, 91/06, 37/07, 50/10, 78/11, 20/14.

⁷ Službeni glasnik RS, br. 18/2005, 72/2011 – drugi zakon i 6/2015.

⁸ Vidi: O. Stanković (1998), *Naknada štete*, Nomos, Beograd, 407. i 408; M. Draškić (2007), *Porodično pravo i prava deteta*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i Službeni glasnik, Beograd, 327.

⁹ Tako, član 373. stav 3. ZOO propisuje da ne može zastariti pravo na izdržavanje “određeno zakonom”.

¹⁰ Vidi npr.: V. Stanković (1978), *Zakonska obaveza izdržavanja*, *Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada*, tom treći, NIO Službeni list SFRJ, Beograd, 847.

Izdržavanje određeno Porodičnim zakonom nije samo po sebi poseban izvor obligacija.¹¹ Obligacija izvire iz relevantnih činjenica ili skupine činjenica za koje objektivno pravo vezuje nastanak obligacionog odnosa. Ako se te činjenice steknu nastaje (izvire) obligacija. Pravne činjenice (na primjer: izjava volje, prouzrokovanje štete, pravno neosnovano obogaćenje) se objedinjuju u skupine i na njih se primjenjuju ista osnovna pravila. Shodno tome, neposredno na osnovu zakona ne može nastati obaveza izdržavanja nego samo ako se za to steknu navedene pretpostavke za izdržavanje predviđene Porodičnim zakonom.

U pravnoj literaturi i sudskoj praksi je, međutim, uobičajeno da se izdržavanje predviđeno Porodičnim zakonom označava kao zakonsko izdržavanje, što ćemo i mi prihvatiti.

PRIRODA OBLIGACIJE IZDRŽAVANJA

Novčana, a izuzetno nenovčana obligacija

Zakonsko izdržavanje je obligacija koja nastaje čim se steknu činjenice određene Porodičnim zakonom. Obligacija izdržavanja je, uglavnom, novčana,¹² ali može biti i neneovčana.¹³ Novčane obligacije za predmet imaju sumu novca. Kad jedna strana duguje i druge prestacije osim isplate novčanog iznosa, obligacija je novčana ako isplata novčanog iznosa odnosi prevagu nad nenovčanim obavezama odnosno kad je novac suštinski deo obaveze jedne strane. Novčane obligacije se ispunjavaju radnjama koje se nazivaju plaćanje. Dužnik koji zadocni sa ispunjenjem novčane obaveze izdržavanja duguje i zateznu kamatu – čl. 277. ZOO. Na novčane obaveze primenjuju se načelo monetarnog nominalizma i posebna pravila u pogledu mesta i vremena ispunjenja (čl. 318, 320. i 398. ZOO), valute obaveze (član 395. ZOO), klizne skale (čl. 394. i 397. ZOO) i drugo.

Ako obaveza ima za predmet svotu novca čl. 394. ZOO usvaja savremenu nominalističku teoriju prema kojoj je dužnik dužan isplatiti onaj broj novčanih jedinica na koji obaveza glasi, izuzev kad zakon određuje što drugo.¹⁴

Obaveza izdržavanja može biti određena u naturalnom obliku koda ima svojstvo nenovčane obligacije. Nenovčane obligacije za prvenstveni predmet (davanje, činjenje, nečinjenje ili trpljenje) imaju prestacije koje ne obuhvataju iznos novca kao zakonsko sredstvo plaćanja.¹⁵ Podela na nenovčane i novčane obligacije značajna je zbog različitih pravila koja važe za jednu ili drugu grupu obligacija.

¹¹ Z. Ponjavić (2014), *Porodično pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 357.

¹² Shodno tome: „Na pojedine obroke doprinosa za uzdržavanje dužnik duguje zateznu kamatu od dana dospijeća svakog pojedinog obroka uzdržavanja“ (Odluka Vrhovnog suda Hrvatske Rev. 1007/87 od 11. 6. 1987, *Pregled sudske prakse broj 35/88*, odluka broj 33).

¹³ Takav stav zauzet je i u sudskoj praksi: „Pravno je moguće i relevantan sporazum stranaka kojim se problem supružanskog izdržavanja rješava naturalnim davanjem“ (Rješenje Vrhovnog suda BiH Rev. 327/80 od 29. 8. 1980, *Zbirka sudskih odluka*, V, 3, 201).

¹⁴ Videti potpunije u: I. Babić I (1995), „Nominalizam i valorizam – odnos zatezne kamate i naknade štete“, *Pravni život*, broj 10/95.

¹⁵ S. Perović (1981), *Obligaciono pravo – Knjiga prva*, Službeni list SFRJ, Beograd, 94; B. Morait (2010), *Obligaciono pravo*, Comesgrafika, Banja Luka, 61.

Dužnik može biti u obavezi da preda određeni iznos novca i da izvrši neku drugu prestaciju. U toj situaciji trebalo bi utvrditi da li ima veću vrednost prestacija koja za neposredni predmet ima novac, kao zakonsko sredstvo plaćanja, ili nešto drugo. Ako preteže nenovčana prestacija, tada je obaveza nenovčana. Na nenovčane obaveze, po prirodi, ne teče zatezna kamata. Nasuprot tome, ako dužnik zadocni sa ispunjenjem novčane obaveze on po samom zakonu, bez ikakvog posebnog sporazuma, povjerioci duguje zateznu kamatu po stopi utvrđenoj zakonom. Upravo zbog toga ugovorna kazna ne može biti predviđena za novčane obaveze nego samo za nenovčane obaveze (v. član 270. ZOO).

Dugotrajna i pozitivna obligacija

Obaveza izdržavanja ispunjava se u dužem vremenskom periodu (više mjeseci ili godina) pa se može uvrstiti u sukcesivnu i dugotrajnu obligaciju. Posle zaključenja i za vreme ispunjenja dugotrajna obligacija može biti raskinuta ili izmenjena zbog promjenjenih okolnosti (član 133. ZOO), što po prirodi nije moguće kod kratkotrajnih obligacija. Ako je zasnovana dugotrajna novčana obligacija, u slučaju padanja u docnju sa plaćanjem novčane obaveze, dužnik duguje zateznu kamatu. Posebna pravila određena su i za zastarelost dugotrajnih obligacija. Potraživanja povremenih davanja koja dospevaju godišnje ili u kraćim određenim razmacima (potraživanje izdržavanja) zastarevaju za tri godine od dospelosti svakog pojedinog neispunjenog davanja.

Predmet obligacije izdržavanja su davanja i činjenja koja je opredjeljuju kao pozitivnu obligaciju. Pozitivne obligacije imaju za predmet obaveze dužnika koje se sastoje u aktivnom (pozitivnom) ponašanju: davanju (*dare*) ili činjenju (*facere*). U pozitivnoj obligaciji dužnik je u obavezi da preduzme radnje davanja i činjenja da bi ispunio svoju obavezu. Ova obligacija je povređena propuštanjem izvršenja neke radnje ili činjenja odnosno uzdržavanjem.

Po rodu određena obligacija

Davanja i činjenja su određena prema rodu i vrsti (ispunjavaju se predajom sume novca, drugih predmeta ili vršenja radnji - tj. iz odgovarajućeg roda) i predstavljaju po rodu određenu obligaciju. Po pravilu, sud određuje izdržavanje u novcu, ali presudom može biti određeno da dužnik izdržavanja doprinosi izdržavanje predajom povjerioci izdržavanja po rodu određenih stvari (brašna, krompira, pasulja, voća, povrća i drugih stvari) ili u vidu radnji (da obrađuje zemljište primaoca izdržavanja i drugo). Shodno tome, obaveza izdržavanja je po rodu određena. Po rodu određene obligacije su one kod kojih predmet obligacije nije određen precizno, nego rodnom, generički (*genus*)¹⁶ ili po vrsti (u rimskom pravu govorilo se da se stvari po rodu određuju vaganjem, brojenjem ili merenjem: *res quae pondere, numero, mensura consistunt*). Ove obligacije se, prema mišljenju jednog dela pravne teorije¹⁷ svrstavaju u neodređene. Obaveza čiji je predmet određen po rodu ispunjava se predajom stvari ili izvršenjem radnji činjenja ili uzdržavanja, određene vrste (koja je zbog toga najčešće zamenjiva), po izboru dužnika, ako drukčije nije ugovoreno.¹⁸ Po jednom mišljenju, generičke obaveze tiču se samo predaje stvari čiji identitet nije izvestan.¹⁹

¹⁶ Latinska reč *genus* znači rod, vrsta, pleme, narod.

¹⁷ G. Niketić (1928), *Specijalni deo građanskog prava II, Obligaciono (tražbeno) pravo*, Geca Kon, Beograd, 41. i 42; L. Marković (1997), *Obligaciono pravo*, Službeni list SRJ, Beograd, 58.

¹⁸ S. Perović S (1981), *op. cit.*, 109

¹⁹ J. Radišić (2000) *Obligaciono pravo – Opšti deo*, Nomos, Beograd, 55.

Propašću stvari ili nemogućnošću izvršenja radnji koje čine predmet obaveze ne prestaje obligacija pošto se umesto te prestacije može izvršiti druga iz istog roda ili vrste (*genus perire non censetur*²⁰ – po rodu određena stvar ne propada). Po rodu određena obligacija ne prestaje čak i kada sve što dužnik ima od takvih stvari propadne usled okolnosti za koje on ne odgovara.²¹ Ali, ako su predmet obligacije stvari određene po rodu koje se imaju uzeti iz određene mase tih stvari, obaveza prestaje kada propadne cela ta masa (član 355. ZOO).

Civilna i djeljiva obligacija

Pravo na izdržavanje je uvijek civilna (utuživa) obligacija.

Obaveza izdržavanja je zajednička i djeljiva u slučaju kada pada na više lica, bez obzira da li tereti npr. oba roditelja ili druge srodnike. Zakon nije predvidio obavezu izdržavanja kao solidarnu i nedjeljivu tako da bi se i samo jedan od dužnika izdržavanja mogao obavezati da doprinosi za izdržavanje primaoca izdržavanja u cjelini. Naime, prema odredbama člana 240. stav 2. PZ: „Ako obaveza izdržavanja pada na više lica zajedno, ona se dijeli među njima prema njihovim mogućnostima“.²² Oni, ipak, nisu nužni suparničari tako da tužilac nije dužan da ih tužbom sve obuhvati. Sud je dužan da, prilikom određivanja izdržavanja, vodi računa i o mogućnosti svih lica koja su dužna davati izdržavanje (iako nisu obuhvaćena tužbom) s obzirom da se obaveza izdržavanja između više davalaca dijeli prema njihovim mogućnostima.²³

Obligacija vezana za ličnost

Lične obligacije zasnovane su u odnosu na svojstva predmeta u obligacionom odnosu. One su najčešće vezane za lično postupanje jedne ili obe strane i ne mogu se od njih odvojiti.²⁴ Obligacioni odnos može biti ličan po prirodi stvari (kao što je zakonsko izdržavanje) ili je takvo svojstvo obligacije određeno ugovorom ili propisano zakonom. Izdržavanje je obligacija koja prozilizali iz porodičnih odnosa. Iako ima imovinsku sadržinu prava i obaveze koje nastaju između strana imaju strogo ličnu prirodu.²⁵ Obligacioni odnos zakonskog izdržavanja uslovljen je porodičnim i bračnim odnosima davaoca i primaoca izdržavanja zbog čega je vezan za ličnost i jedne i druge strane.²⁶ Obaveza i pravo na izdržavanje su neprenosivi. Drugo lice ne može izvršiti obavezu

²⁰ D. Stojčević, A. Romac (1989), *Dicta et regulae iuris*, Savremena administracija, Beograd, 183.

²¹ Posljedice propasti stvari ili nemogućnost izvršenja radnje određene po rodu reguliše član 933. OIZ: „Vrsta ne gine, opšte je imovinsko pravilo. Po tome, kad je dug u novcu ili u drugim suvrstnim stvarima, pa dužniku i kakvim nesretnim slučajem propadnu sve takve stvari, tako da nema čime namiriti duga, time, ipak, dug niti slabi niti prestaje.“

²² Isto rješenje usvojio je i član 166. stav 5. PZ Srbije i član 254. stav 3. PZ CG.

²³ „Kad obaveza izdržavanja pada na više lica ona se dijeli među njima i doprinos svakog od njih određuje se prema njegovim materijalnim prilikama“ (Odluka Vrhovnog suda BiH GŽ. 30/71 od 14. 10. 1971, *Bilten Vrhovnog suda BiH* broj 23/71).

„Ako je dijete tužbom obuhvatilo i uzdržavanje zahtijeva od oba roditelja, obaveza uzdržavanja dijeli se između njih prema njihovim mogućnostima“ (Odluka Vrhovnog suda Hrvatske, Rev. 931/84 od 20. 9. 1984, *Pregled sudske prakse* broj 26/85).

²⁴ L. Marković (1997), *op. cit.*, 51; Loza B., *Obligaciono pravo – Opšti dio*, Službeni glasnik, Beograd 2000, str. 32; B. Morait, *op. cit.*, str. 68 i 69.

²⁵ A. Prokop, *Odnosi roditelja i djece*, Zagreb, 1954, strana 104.

²⁶ A. Gams, *op. cit.*, str. 119.

umesto obvezanog.²⁷ Pravom na izdržavanjem i obavezom da daje izdržavanje nijedna strana ne može punovažno raspolagati pravnim poslovima *inter vivos* i *mortis causa*. Povjerilac izdržavanja sledom toga nije ovlašćen da punovažno prenese potraživanje koje ima prema dužniku izdržavanja na novog povjerioca (cesija potraživanja – čl. 436–445. ZOO). Takođe, dužnik izdržavanja nije ovlašćen da taj dug punovažno prenese na novog dužnika (preuzimanje duga – čl. 446–447. ZOO). Dužnik i poverilac izdržavanja nisu ovlašćeni da prebiju međusobna istorodna potraživanja od kojih je jedno izdržavanje (čl. 336–343. ZOO). Poverilac izdržavanja nije ovlašćen da otpusti dug dužniku izdržavanja (čl. 344–347. ZOO). Ovu mogućnost isključuje član 231. stav 3. Porodičnog zakona, koji propisuje da odricanje od prava na izdržavanje „nema pravnog učinka“, to jest ništavo je. Povjerilac i dužnik izdržavanja ne mogu punovažno zaključiti ugovor kojim bi obavezu izdržavanja zemenili novom – novacija (vidi čl. 348–352. ZOO). Ugovorom o novaciji ranija obaveza prestaje, a nastaje nova. Tako bi se izigrali interesi povjerioca izdržavanja.

Lična obligacija, suprotno opštem pravilu iz člana 148. stava 2. ZOO, ne deluje na univerzalne pravne sledbenike i najčešće prestaje smrću jedne od strana.

U izvršnom postupku od izvršenja su izuzeta primanja po osnovu zakonskog izdržavanja (član 137. stav 1. Zakona o izvršnom postupku²⁸). Pravo na izdržavanje ne može biti predmet nasljeđivanja. Dospjelim obrocima primalac izdržavanja može slobodno raspolagati i poslije njegove smrti oni prelaze na njegove nasljednike.²⁹ Smrću primaoca ili davaoca izdržavanja obaveza zakonskog izdržavanja prestaje.³⁰

Prinudna obligacija

Zakonsko izdržavanje je uređeno prinudnim normama čiju primjenu strane ne mogu otkloniti ni promijeniti svojom voljom. Stoga odricanje od prava na izdržavanje nema pravnog učinka (član 231. stav 3. PZ).³¹ Shodno tome, primalac i davalac izdržavanja ne

²⁷ I. Babić, *Građansko pravo – Knjiga 4 Obligationo pravo - opšti deo*, Službeni glasnik, Beograd 2016, str. 54.

²⁸ „Službeni glasnik RS“, br. 59/03, 85/03, 64/05, 118/07, 29/10, 57/12, 67/13).

²⁹ V. Stanković, *op. cit.*, str. 863.

³⁰ „Prema odredbama čl. 229. do 259. Porodičnog zakona, pravo na izdržavanje je strogo lično pravo koje se gasi smrću izdržavanog i koje se ne nasljeđuje, osim ako do časa smrti izdržavanog nije bila donesena pravnosnažna presuda.

Zbog toga nasljednicima izdržavanog lica koje je umrlo u toku parnice po tužbi za plaćanje izdržavanja, ne pripada pravo ni na onaj dio potraživanja koji se odnosi na period od dana podnošenja tužbe pa do smrti izdržavanog“ (Odluka Vrhovnog suda BiH Rev. 59/81 od 18. 6. 1981, *Bilten Vrhovnog suda BiH*, broj 3/81).

³¹ Ranija sudska praksa je prihvatila isto stanovište:

„Smisao odredbe da je pravno ništavo odricanje od prava na izdržavanje iz člana 35. OZORD, koja se proteže i na ostale bračne srodnike u pravoj ushodnoj i nishodnoj liniji kao i između braće i sestara u pogledu izdržavanja maloljetne djece (član 32) je u tome da se niko ne može odreći prava od koga zavisi njegova životna egzistencija, pa se ta odredba po analogiji mora primjeniti i u odnosima između bračnih drugova“ (Odluka VS BiH Gž. 73/74 od 13. 12. 1975, *Bilten Vrhovnog suda BiH*, broj 30/75 i ZSO, I, 4, 460).

„Klauzula o poravnanju zaključenom između roditelja o doprinosu za izdržavanje deteta da roditelj kod koga se nalazi dete kasnije neće tražiti povećanje iznosa izdržavanja za dete ne proizvodi pravno dejstvo (Odluka Vrhovnog suda Srbije Gzz. 52/72 od 31. 5. 1972).

moгу mijenjati svojom voljom zakonske pretpostavke za izdržavanje, određivati unaprijed trajanje i prestanak izdržavanja ili se odreći prava da traže povišenje, sniženje ili ukidanje prava na izdržavanje. Međutim, strane mogu zaključiti sudsko ili vansudsko poravnanje u pogledu visine izdržavanja ili načina ispunjenja obaveze izdržavanja (npr. da se izdržavanje daje u naturi).

Nezastariva obligacija

Samo pravo na izdržavanje ne može zastarjeti (član 373. stav 3. ZOO), ali mogu zastarjeti pojedini dospjeli obroci izdržavanja. Potraživanje pojedinih obroka izdržavanja zastarjevaju za tri godine od dospelosti svakog pojedinog davanja (član 372. stav 1. ZOO).

Obligacija koja se osniva na odluci suda od podnošenja tužbe

Izdržavanje se ne može ostvariti za proteklo vrijeme, nego samo za buduće. Još u rimskom pravu je postavljeno pravilo: „*In praeteritum non vivitur*“³² (ne živi se unazad). Izdržavanje se može zahtijevati od podnošenja zahtjeva (tužbe) za izdržavanje, nezavisno od okolnosti koliko dugo je, poslije toga, postupak pred sudom trajao.³³ Izuzetno, starija sudska praksa je, pod određenim pretpostavkama, dosuđivala izdržavanje i prije podnošenja tužbe.³⁴ Trenutak podnošenja tužbe (zahtjeva sudu) vezuje se za vrijeme koje se po zakonu smatra da je predato sudu.

Kada bi pravo na izdržavanje teklo i prije podnošenja zahtjeva za izdržavanje pitanje je od kog momenta unazad bi se izdržavanje moglo odrediti (od momenta nastupanja promijenjenih okolnosti) i da li je izdržavanje za taj period bilo potrebno ako nije zahtijevano. Primalac izdržavanja bi, u tom slučaju, mogao zloupotrijebiti svoja prava i u tužbi zahtijevati izdržavanje i više godina unazad što bi nepravedno pogodilo davaoca izdržavanja, pogotovo ako bi bio dužan plaćati i zateznu kamatu zbog dcnje (čl. 324. i 277. ZOO u vezi

„Ugovor kojim se supružnik unaprijed odriče prava na izdržavanje nije pravovaljan, a niti je pravovaljano ugovaranje stranaka kojim se unaprijed određuje trajanje izdržavanja, bez obzira na prilike oba supružnika“, Odluka Okružnog suda u Šibeniku Gž. 41/46 od 20. 3. 1976).

³² D. Stojčević, A. Romac (1989), *op. cit.*, 218.

³³ U tom pravcu se, uglavnom, orjentisala i sudska praksa: „Izdržavanje maloletnog deteta za proteklo vreme ne može se dosuditi, već se samo može postaviti pitanje naknade troškova učinjenih na ime toga izdržavanja od strane lica koje nije bilou obavezi da daje izdržavanje“ (Rešenje Vrhovnog suda NR Srbije Gzz. 219/49 od 6. 5. 1949, *Zbirka odluka vrhovnih sudova i upustava Vrhovnog suda FNRJ 1945 - 1952, I*, Ahriv za pravne i društvene nauke, Beograd, 1952). Isto pravilo je prošireno i na izdržavanje određeno testamentom: „Pravno načelo po kome se izdržavanje ne može tražiti za proteklo vrijeme prije tužbe (*nemo pro praeterito alitur*), primjenjuje se i u slučaju kad je oporukom određeno da nasljednik izdržava drugoga“ (Presuda Vrhovnog suda NR Hrvatske Gž. 1559/56 od 1. 11. 1956, *Zbirka sudskih odluka, I, 3, 659*).

„Maloletno dete nije aktivno legitimisano da zahteva od roditelja troškove izdržavanja za period pre podnošenja tužbe“ (Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 2.176/2010 od 2. 3. 2010).

³⁴ „Izdržavanje, koje je neko po Zakonu dužan davati, ovlašćeni subjekt može tražiti i za proteklo vrijeme prije tužbe (unazad), ako je van suda bezuspješno tražio da mu dužnik daje izdržavanje, i od vremena kada je to tražio, ukoliko su u tom vremenu postojali uslovi pod kojima se ova obaveza na davanje izdržavanja može zasnovati“ (Rješenje Vrhovnog suda NR Slovenije Gž. 39/56 od 18. 2. 1956, *Zbirka sudskih odluka, I, 1, 101*).

sa članom 3. Zakona o visini stope zatezne kamate³⁵). Određivanje izdržavanja tada i ne bi bilo usklađeno s potrebama lica koje zahtijeva izdržavanje i mogućnostima lica koje je dužno davati izdržavanje (član 253. PZ). Istraživanje takvih potreba više mjeseci i godina unazad, prije podnošenja zahtjeva, bilo bi otežano i nepouzđano.

Primljeni iznosi izdržavanja se ne vraćaju

Primalac izdržavanja nije dužan da vrati iznose izdržavanja licu koje ga je izdržavalo iako to nije bila njegova obaveza. Pravo na vraćanje iznosa izdržavanja ima lice koje je učinilo troškove radi izdržavanja. Zahtjev za naknadu troškova od lica koje je po zakonu bilo dužno da nekog izdržava je specifičan verzijski zahtjev regulisan članom 218. ZOO (ima pravo zahtijevati naknadu od drugog onaj ko za njega učini kakav izdatak ili nešto drugo što je ovaj po zakonu bio dužan učiniti). Naknada ovih troškova se ostvaruje tužbom od lica koje ga je po zakonu dužno da izdržava, ako su učinjeni troškovi bili opravdani (član 264. PZ). Tužbu za naknadu troškova podnosi lice koje je snosilo troškove izdržavanja protiv lica koje je bilo dužno doprinositi za izdržavanje. Pravo na vraćanje troškova izdržavanja nema lice koje je izdržavanje davalo u namjeri činjenja poklona (*animo domini*) ili kad je davalo izdržavanje i kad ono nije bilo potrebno.³⁶ Naknada se može zahtijevati samo u iznosu koji odgovara visini obaveze izdržavanja određenog lica.³⁷

Visina izdržavanja menja se odlukom suda ili sporazumom

Organ starateljstva će nastojati da se roditelji sporazumiju o doprinosu za izdržavanje djeteta (član 257. stav 1. PZ). Sporazum se može veoma brzo zaključiti i primjeniti, što je u interesu djeteta. Osim toga, izdržavanje određeno na osnovu sporazuma se, po pravilu, ispunjava dosljednije nego kad je doprinos za izdržavanje određen sudskom presudom. U članu 257. stav 2. PZ propisano je da ovaj sporazum „ima snagu izvršne isprave“. Iz stilizacije navedenih odredaba proizlazi da će organ starateljstva u pisanom obliku sačiniti sporazum koga su, prethodno, roditelji usmeno postigli, ako ocijeni da je on u najboljem interesu djeteta. Član 238. Porodičnog zakona FBiH³⁸ propisuje da roditelji mogu zaključiti sporazum o doprinosu za izdržavanje dejeteta i pred notarom u formi notarski obrađene isprave. Notar je dužan dostaviti organu starateljstva sporazum koji pred njim roditelji postignu o doprinosu za izdržavanje djeteta. Sporazum zaključen pred organom starateljstva i notarom proizvode jednaka

³⁵ „Službeni glasnik RS“, br. 19/01, 52/06, 103/08).

³⁶ „Nega i briga o roditelju kao članu domaćinstva kome nije potrebno izdržavanje predstavlja moralnu dužnost deteta za koju ne može ostvariti novčanu naknadu na teret drugih nasljednika“ (Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1538/07 od 10. 4. 2008, *Bilten Vrhovnog suda Srbije*, broj 1/09).

³⁷ Takvo je stanovište i sudske prakse: „Lice koje je imalo troškove radi izdržavanja može zahtijevati naknadu tih troškova od lica pozvanog na plaćanje zakonskog izdržavanja samo u onom obimu koji odgovara obavezi tog lica prema odredbama Porodičnog zakona. Kada je obim obaveza lica pozvanog na plaćanje izdržavanja bio utvrđen ranijom pravnosnažnom presudom kojom je izdržavanom bio dosuđen određeni iznos doprinosa za izdržavanje, licu koje je faktički snosilo troškove izdržavanja ne pripada pravo da zahtijeva naknadu tih troškova preko pravnosnažno dosuđenog iznosa i kada su bili ispunjeni materijalni uslovi iz člana 257. stava 1. Porodičnog zakona za izmjenu pravnosnažne presude, ali nije bio istaknut i zahtjev za povišenje ranije dosuđenog iznosa doprinosa za izdržavanje“ (Presuda Vrhovnog suda BiH Gvl. 35/84 od 22. 11. 1984, *Bilten Vrhovnog suda BiH*, broj 4/84).

³⁸ „Službene novine FBiH“, br. 35/05 i 31/14.

pravna dejstva – imaju snagu izvršne isprave. Ovim odredbama, međutim, nije razriješena pravna situacija koja može nastati kad organ starateljstva, koji je primio sporazum roditelja sačinjen pred notarom, ocijeni da on nije u interesu djeteta. Isti problemi će nastati i u pravu Republike Srbije. Član 161. stav 3. Porodičnog zakona³⁹ propisuje da se sporazumi o zakonskom izdržavanju zaključuju u obliku javnobežničkog zapisa (javnobežnički zapis odgovara notarskoj obradi isprave iz čl. 68. Zakona o notarima), to jest pred javnim beležnikom (notarom), ali ne i organom starateljstva.

Izdržavanje se određuje u skladu sa potrebama lica koje traži izdržavanje i mogućnostima lica koje je dužno da daje izdržavanje (član 253. PZ). Ove okolnosti su različite, brojne i podložne stalnim promjenama. Nekada nastanak, izmjena ili prestanak samo jedne činjenice na strani primaoca ili davaoca izdržavanja može uticati na ranije utvrđeno izdržavanje (primalac ili davalac izdržavanja je ostao bez posla, prima garantovanu zaradu, postao je nesposoban za rad, pogoršalo mu se zdravstveno stanje, počeo je da se školuje ili mu je povećana zarada odnosno drugi prihodi, zakonska obaveza izdržavanja drugog djeteta je prestala, zaposlio se, naslijedio je nepokretnosti kojima je povećao svoje prihode, davalac izdržavanja bio je obavezan da doprinosi za izdržavanje u stranoj valuti, ali se vrati i zaposli u zemlji itd).

Zbog nastupanja ili prestanka činjenica relevantnih za postojanje izdržavanja ranije određena obaveza izdržavanja može postati nedovoljna ili nepotrebna. Da bi se navedeno odstupanje otklonilo i izdržavanje ostvarilo svrhu određenu zakonom, obaveza izdržavanja, predviđena sporazumom roditelja ili dosuđena ranijom pravnosnažnom presudom po zahtevu zainteresovanog lica može se izmijeniti. Zahtjev u tom pravcu ne predstavlja prijedlog za ponavljanje postupka koji je odlukom suda pravnosnažno završen. Ponavljanje postupka stranka zahtjeva prijedlogom zbog saznanja za nove činjenice i dokaze koje su postojale u ranijem postupku, ali stranka za njih nije znala ili nije imala mogućnosti da ih upotrijebi, a na osnovu njih je mogla biti donesena povoljnija odluka, i drugih razloga navedenih u članu 255. Zakona o parničnom postupku – ZPP.⁴⁰ Povišenje, sniženje ili ukidanje izdržavanja zainteresovano lice zahtjeva tužbom zbog izmijenjenih okolnosti nakon donošenja ranije presude o izdržavanju.

Izmjena okolnosti na osnovu kojih je određeno izdržavanje ne predstavlja institut obligacionog prava koji predviđa raskidanje ili izmjenu ugovora zbog promijenjenih okolnosti iz člana 133. ZOO (*clausula rebus sic stantibus*) koje su, uglavnom, objektivne prirode, nego institut porodičnog prava koji se primenjuje u slučaju promjene subjektivnih okolnosti na strani davaoca odnosno primaoca izdržavanja.⁴¹

³⁹ „Službeni glasnik RS“, br. 18/05, 72/11 i 5/15.

⁴⁰ „Službeni glasnik RS“, br. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09, 61/13.

⁴¹ U jednom dijelu sudske prakse usvojen je drukčiji stav: „Sudska nagodba (res transacta) kao i sudska presuda, kojima se određuje alimentacija, jednako su podložne pretpostavci promjenjenih prilika (*clausula rebus sic stantibus*), što znači da se tako nastale obaveze mogu pod tom pretpostavkom menjati, ali s obzirom na dispozitivnu maksimu samo na zahtev ovlaštenika“ (Odluka Vrhovnog suda Hrvatske, Rev. 647/82 od 27. 4. 1982, *Pregled sudske prakse broj 21*, odluka br. 137)

Povišenje doprinosa za izdržavanje djeteta roditelji mogu urediti međusobnim ugovorom, zbog povećanih potreba djeteta ili boljih materijalnih prilika roditelja (član 257. stav 1. PZ). Roditelji nisu ovlašćeni da međusobnim sporazumom smanje doprinos jednog roditelja za izdržavanje ili da predvide ukidanje obaveze izdržavanja. Ovo restriktivno tumačenje člana 257. stav 1. PZ je u najboljem interesu djeteta.

Povišenje, sniženje ili ukidanje izdržavanja zahtjeva se tužbom. Povišenje doprinosa za izdržavanje djeteta roditelji mogu predvidjeti svojim sporazumom. Ako roditelji o tome ne mogu postići sporazum o povišenju doprinosa za izdržavanje odlučuje sud po tužbi. Tužbu za povišenje, sniženje ili ukidanje izdržavanja može podnijeti zainteresovano lice – primalac ili davalac izdržavanja. Ako roditelj kod koga se dijete nalazi na zaštiti i vaspitanju bez opravdanog razloga ne podnese tužbu za izdržavanje odnosno za povišenje izdržavanja maloljetnog djeteta organ starateljstva je ovlašćen da u njegovo ime pokrene takav spor (član 256. stav 1. PZ). Organ starateljstva može, u svojstvu punomoćnika, u ime i za račun starih i samohranih lica (ako ovlaste organ starateljstva) podnijeti tužbu za povišenje izdržavanja (član 258. PZ).

Kada odlučuje o povjeravanju djece na zaštitu i vaspitanje jednom od roditelja, pravnom ili fizičkom licu, sud je dužan da po službenoj dužnosti odluči o izdržavanju djece (tj. kada nije postavljen zahjtev u tom pravcu) i da povisi, snizi ili ukine izdržavanje dosuđeno ranijom pravnosnažnom presudom, ako su se izmjenile okolnosti na osnovu kojih je donesena ranija presuda.

Povišenje, sniženje ili ukidanje izdržavanja može se zahtijevati ne samo ako je izdržavanje dosuđeno ranijom pravnosnažnom presudom, nego i ako je određeno sporazumom roditelja o izdržavanju deteta (takav sporazum ima snagu izvršne isprave—član 257. stav 2. PZ) ili sudskim poravnanjem.

Pravnosnažna je presuda ona koja se više ne može pobijati žalbom (član 196. stav 1. ZPP). U opštem parničnom postupku važi pravilo *non bis in idem*. Ako je u parničnom postupku donesena pravnosnažna presuda nije dozvoljeno u istoj stvari i po istom osnovu podnijeti tužbu. Ako je u tom slučaju podnesena tužba sud može, po prethodnom ispitivanju tužbe, rješenjem tužbu odbaciti ako utvrdi da je stvar pravnosnažno presuđena (član 67. stav 1. tač.4. ZPP). Izuzetak od ovog pravila propisan je članom 263. stav 1. PZ. Zainteresovano lice, naime. može tražiti da sud povisi, snizi ili ukine izdržavanje dosuđeno ranijom pravnosnažnom presudom ako su se izmijenile okolnosti na osnovu kojih je donesena ranija presuda.

Ranija pravnosnažna presuda se može izmijeniti bez obzira što je protiv nje izjavljen vanredni pravni lijek. Moguće je izmijeniti samo ranije donesenu pravnosnažnu odluku, ali ne i odluku koja nije postala pravnosnažna (npr. u toku postupka po žalbi protiv prvostepene presude zainteresovano lice podnese tužbu da sud povisi izdržavanje koje je postalo prenisko zbog toga što su se izmijenile okolnosti od momenta donošenja prvostepene presude do podnošenja tužbe, a o žalbi nije odlučeno).⁴²

Izdržavanje se, po pravilu, ne može zahtijevati za proteklo vrijeme nego samo za buduće – najranije od podnošenja tužbe. Stoga ni prava i obaveze utvrđene izmijenje-

⁴² Mogućnost da zainteresovano lice u parničnom postupku zahteva povišenje, sniženje ili ukidanje izdržavanja dosuđenog ranijom pravnosnažnom odlukom predviđa član 273. PZ CG i član 164. PZ Srbije.

nom odlukom ne mogu djelovati prije podnošenja tužbe (zahtjeva).⁴³ Takođe, ne može se izmjenjenom odlukom odrediti da će izdržavanje teće od nekog trenutka poslije donošenja presude.⁴⁴

Redosled obaveze izdržavanja određen je Porodičnim zakonom

Pravo na izdržavanje ostvaruje se redom kojim su davaoci izdržavanja pozvani na nasljeđivanje kao zakonski nasljednici. Tako su roditelji prvenstveno dužni izdržavati svoju decu.⁴⁵ Ako roditelj izdržava maloljetno dijete i punoljetno dijete koje se nalazi na redovnom školovanju, obaveza izdržavanja maloletnog deteta je primarna obaveza.⁴⁶

Pored obaveze izdržavanja između roditelja i djece, koja je prvenstvena, bračnih i vanbračnih drugova, slijedi obaveza izdržavanja između ostalih srodnika – svih potomaka, braće i sestara davaoca izdržavanja, a zatim djedova i baba i daljih ascendenata, u skladu sa redoslijedom nasljeđivanja određenim članom 9. stav 1. ZN. Shodno tom redosledu obaveza djeteta da izdržava svog bračnog druga ima prvenstvo u odnosu na obavezu tog djeteta da izdržava roditelja.⁴⁷

Obaveza izdržavanja ustanovljena je između rođene braće i sestara kao i braće i sestara po ocu, odnosno majci u odnosu na maloljetna lica. Ona je određena i u odnosu na ove punoljetne srodnike ako su brat ili sestra zbog bolesti, fizičkih ili psihičkih nedostataka nesposobni za rad, a nemaju dovoljno sredstava za život ili ih ne mogu ostvariti iz svoje imovine (član 239, a u vezi sa članom 233. stav 2. PZ). Brat (sestra) je obavezan, pod istaknutim pretpostavkama, izdržavati

⁴³ „Osoba koja prima uzdržavanje može tražiti da sud povisi iznos uzdržavanja ako su se promenile okolnosti na temelju kojih je donesena ranija odluka. Povišenje izdržavanja teče, uz pretpostavku da su povećane potrebe za uzdržavanje deteta te da postoji mogućnost većeg davanja na strani osobe koja daje uzdržavanje, od dana podnošenja tužbe, a ne tek od pravomoćnosti presude“ (Odluka Vrhovnog suda Hrvatske, Rev 104/82 od 3. 2. 1982, *Pregled sudske prakse* broj 21).

⁴⁴ „Ne može se odrediti da povećanje visine doprinosa za zakonsko uzdržavanje teče od nekog budućeg trenutka nakon donošenja presude. Prema odredbama iz čl. 259. i 260. Zakona o braku i porodičnim odnosima, doprinos za uzdržavanje određuje se prema stanju podataka odlučnih za osnovu i visinu davanja na dan presuđenja pa ubuduće dok za to postoje zakonski uslovi davanja, ali s tim što se po članu 266. istog zakona taj doprinos može tek naknadno posebnom sudskom odlukom povećati, sniziti, ukinuti ili promeniti, ako se tokom davanja promene okolnosti na temelju kojih je donesena ranija odluka o tom doprinosu“ (odluka Općinskog suda Zadar Gž. 573/87 od 26. 7. 1987, *Pregled sudske prakse* broj 35/88, 98).

⁴⁵ „Zakonska obaveza roditelja da izdržavaju svoju decu prethodi njihovoj zakonskoj obavezi da izdržavaju svoje roditelje i druge zakonom određene srodnike i isključuje je ako nisu u mogućnosti da zbog obaveze izdržavanja dece doprinose u izdržavanju svojih roditelja, odnosn o drugih zakonom određenih srodnika“ (odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1401/04 od 20. 4. 1994, *Zbirka sudskih odluka*, knjiga 19, sveska I, odluka broj 137).

⁴⁶ Takav stav usvojen je i u sudskoj praksi: „Obaveza roditelja da izdržavaju maloletnu decu je primarna u odnosu na izdržavanje punoletne dece koja se nalaze na redovnom školovanju“ (presuda Okružnog suda u Novom Sadu, Gž. 176/08 od 16. 1. 2008, *Bilten sudske prakse Okružnog suda u Novom Sadu*, broj 13/08).

⁴⁷ Ovo stanovište ima uporište i u sudskoj praksi: „Obaveza dece da izdržavaju roditelja je supsidijarna u odnosu na obavezu supružnika na izdržavanje drugog supružnika, čiji je primat ustanovljen zakonskim redosledom izdržavanja“ (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu broj Gž 2.168/13 od 25. 3. 2013, *Bilten Apelacionog suda u Novom Sadu*, broj 5/13).

maloljetnu sestru (brata) ako ona (on) nema roditelja ili potomaka ili oni nisu u mogućnosti da daju izdržavanje.

Ako primalac izdržavanja nema ni srodnika iz drugog stepena pobočnog srodstva (brata odnosno sestru) tada je dužan da ga izdržava djed odnosno baka po ocu i majci itd.

Kao što nasljednici bližeg naslednog reda isključuju iz nasljedstva lica daljeg naslednog reda tako srodnik iz bližeg stepena srodstva ima prvenstvo izdržavanja u odnosu na srodnika iz daljeg stepena srodstva.⁴⁸

Kad obaveza izdržavanja pada na više lica zajedno, ona se dijeli među njima prema njihovim mogućnostima.⁴⁹ Dužnici izdržavanja duguju deljivu (zajedničku) obavezu čije dijelove utvrđuje sud. Svaki od dužnika izdržavanja u ovoj obavezi odgovara za svoj dio obaveze (član 412. stav 2. ZOO).

ZAKLJUČCI

Izdržavanje je pravo jednog fizičkog lica, koje samo ne može obezbijediti svoje potrebe za biološki i duhovni razvitak, da zahtijeva i obaveza drugog lica da mu redovno, ubuduće, daje sredstva za zadovoljenje tih potreba, u novcu ili naturalnom obliku.

Obligacija izdržavanja propisana Porodičnim zakonom nastaje na osnovu činjenica koje su određene ovim zakonom. To je novčana (izuzetno nenovčana) obligacija, dugotrajna, pozitivna, po rodu određena, utuživa, djeljiva, vezana za ličnost, prinudna i nezastariva.

Zasniva se na odluci suda od podnošenja tužbe. Tužbom se ne može zahtijevati izdržavanje za proteklo vrijeme. U slučaju da je za izdržavanje doprinosilo lice koje nije po zakonu na to obavezno, primljeni iznosi izdržavanja se ne vraćaju.

Visina izdržavanja koja je ranije određena pravnosnažnom presudom, mijenja se odlukom suda ili sporazumom dužnika i povjerioca izdržavanja, a redosljed lica koja su dužna davati izdržavanje određen je Porodičnim zakonom.

⁴⁸ Takav stav je nedvosmisleno izražen i u ranijoj sudskoj praksi: „Kad obaveza izdržavanja pada na više lica onda se ona deli među njima i doprinos svakog od njih određuje se prema njegovim materijalnim prilikama” (odluka VS BiH Gž. 30/71 od 14. 10. 1971, *Bilten Vrhovnog suda BiH*, broj 23/71).

„I deda mladobnog deteta može biti obavezan na uzdržavanje ako roditelji nisu živi ili nisu u mogućnosti da oni pruže uzdržavanje (član 32. OZORD-a), ali pretpostavke kojima je uslovljeno nastajanje obaveze ostalih obračnih srodnika na uzdržavanje, trebaju biti čvrsto i realno dokazane i raspravljane uz učešće zainteresovanih osoba“ (odluka Vrhovnog suda Hrvatske Gž. 127/73 od 21. 3. 1973, *Pregled sudske prakse* broj 3/73).

⁴⁹ Isti stav je prihvaćen u sudskoj praksi: „Roditelji ne odgovaraju solidarno za isplatu troškova iz člana 40. OZORD-a, jer zakonom nije propisana solidarna odgovornost. Obaveza uzdržavanja među njima deli se prema njihovim mogućnostima“ (odluka OS Split Gž. 1956/76 od 17. 12. 1976, PSP 11, 50)

„Ako je dete tužbom obuhvatilo i uzdržavanje zahteva od oba roditelja, obaveza uzdržavanja deli se između njih prema njihovim mogućnostima“ (odluka VSH Rev. 931/84 od 20. 9. 1984, PSP 26/85).

LITERATURA:

- Babić Ilija, „Nominalizam i valorizam – odnos zatezne kamate i naknade štete“, *Pravni život*, br. 10/95.
- Babić Ilija, *Građansko pravo - Knjiga 1. Uvod u građansko pravo*, Službeni glasnik - Fakultet za evropske pravno-političke studije, Beograd - Novi Sad 2011.
- Babić Ilija, *Građansko pravo - Knjiga 4. Obligaciono pravo - opšti deo*, Službeni glasnik, Beograd 2016.
- Draškić Marija, *Porodično pravo i prava deteta*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i Službeni glasnik, Beograd 2007.
- Gams Andrija, *Bračno i porodično imovinsko pravo*, Naučna knjiga, Beograd 1966.
- Gams Andrija, sa Đurović Lj., *Uvod u građansko pravo*, Nomos, Beograd 1991.
- Kelzen Hans, *Opšta teorija prava i države*, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd 1998.
- Loza Bogdan, *Obligaciono pravo - Opšti dio*, Službeni glasnik, Beograd 2000.
- Marković Lazar, *Obligaciono pravo*, Službeni list SRJ, Beograd 1997.
- Morait Branko, *Obligaciono pravo*, Comesgrafika, Banja Luka, 2010.
- Niketić Gojko, *Specijalni deo građanskog prava II, Obligaciono (tražbeno) pravo*, Geca Kon, Beograd 1928.
- Perović Slobodan, *Obligaciono pravo - Knjiga prva*, Službeni list SFRJ, Beograd 1981.
- Ponjavić Zoran., *Porodično pravo*, Službeni glasnik, Beograd 2014.
- Popov Danica, *Građansko pravo - Opšti deo*, Službeni glasnik, Beograd 2001.
- Prokop Ana, *Odnosi roditelja i djece*, Zagreb 1954.
- Radišić Jakov, *Obligaciono pravo - Opšti deo*, Nomos, Beograd 2000.
- Stanković Obren, *Naknada štete*, Nomos, Beograd 1998.
- Stanković Vladan, *Zakonska obaveza izdržavanja, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada*, tom treći, NIO Službeni list SFRJ, Beograd 1978.
- Stojčević Dragoljub, Romac Ante, *Dicta et regulae iuris*, Savremena administracija, Beograd 1989.

Prof. Ilija Babić, PhD

Full Professor of the Faculty for European Law and Political Studies, Novi Sad, University "Educons", e-mail: babic.ilija@yahoo.com

The Concept and the Legal Nature of Legal Support

Abstract: In the paper, the author points out the difference between the obligation prescribed by the Family Law of the Republika Srpska (FL) and the obligations arising under the legal act (e.g. a contract on lifelong support, a contract on support, a contract on assignment and division of property during lifetime or the will). He points out that the obligation to support prescribed FL is not formed directly on the basis of law, but rather on the basis of facts stipulated by law.

The author states that the obligation of legal support as stipulated by FL is financial (in some cases, non-financial), long-lasting, positive, determined by gender, with possibility to litigate, divisible, related to the personality, compulsive and with no possibility to superannuate. In addition, it is the obligation which is based on the decision of the court from filing a lawsuit. In case when a person legally not obliged to give support contributed to it, the amount of received alimony will not be returned. The amount of support is changed through the decision of the court or an agreement, while the order of the persons required to give support is determined by the Family Law.

Keywords: legal support; support creditor; support debtor; the legal nature of the support; legal act as the source of livelihood.